



13.2.2025

lav@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönnö: HE 204/2024 vp, lakivaliokunnan asiantuntijakuuleminen 18.2.2025

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE ASERIKOKSIA KOSKEVAN SÄÄNTELYN MUUTTAMISEKSI

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) kiittää mahdollisuudesta lausua eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä 204/2024 vp eduskunnalle aserikoksia koskevan sääntelyn muuttamiseksi.

Yhtenä Asianajajaliiton sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Asianajajaliiton oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissamme pyrimme painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Voimassa olevan rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Korkein oikeus on todennut muun muassa ratkaisussaan KKO:2020:55, että arvioitavina ovat tällöin paitsi teosta aiheutuneet seuraukset, myös se vahinko ja vaara, joiden teosta on ennalta arvioiden saatettu odottaa aiheutuvan. Rikoslain esitöiden (HE 44/2002, s. 187) mukaan vaaraa arvioidaan sekä seurausten todennäköisyyden että niiden laadun ja vakavuuden mukaan. Tekijän syyllisyys puolestaan viittaa sekä teon vaikuttamiin että teon ilmentämään syyllisyyteen (KKO 2008:85, kohta 4). (Korostukset tässä.)

Ratkaisussa KKO:2020:55 todetaan niin ikään, ettei rikoslaki sisällä nimenomaisia säännöksiä lajinvalinnasta sakon ja vankeusrangaistuksen välillä. Lajinvalinnassa on siten rikoslain 6 luvun 3 §:n nojalla noudatettava rikoslain yleisiä mittaamisperusteita. Lain esitöiden mukaan tämä koskee sekä moitittavuusarvioinnissa vaikuttavia perusteita että moitearvosteluun kuulumattomia kohtuus- ja tarkoituksenmukaisuusperusteita (HE 44/2002 vp s. 190 ja 202).

Osaltaan rangaistuslajin valintaa rajaavat kulloinkin sovellettavaan lainkohtaan sisältyvät rangaistusasteikot, joista voidaan tietysti erityisperustein poiketa. Tilanteessa, jossa lain säättämä vähimmäisrangaistus on 2 vuotta vankeutta, tarkoittaa tämä vastaavasti sitä, ettei lainsoveltajalle jää lainkaan harkintavaltaa lajivalinnan osalta, vaan rangaistuksen lajina on aina ehdoton vankeus. Lainsäätäjän tarkoitus lienee tällöin ollut se, että tämä valintamahdollisuuden puuttuminen rajataan koskemaan vain kaikkein törkeimpiä rikoksia, jotka pääsääntöisesti ovat luonteeltaan vakavasti toisen henkeä taikka terveyttä vaarantavia.

Vastaavasti pohjoismaiseen seuraamuskäytäntöön kuuluu olennaisena osana seuraamusten asteittainen ankaroituminen siten, että rikosentekijälle tarjotaan mahdollisuus ottaa ojentuakseen aikaisemmasta rangaistuksesta (erit. KKO:2017:28, kohta 40 sekä KKO:16:56, kohta 16). Samaan periaatteeseen nojaten, ensikertalaiselle rikosentekijälle voidaan asteikon niin salliessa tuomita ehdollinen vankeusrangaistus. Noin neljäsosa vankeusrangaistuksista tuomitaankin ehdollisina (Seuraamusjärjestelmä 2022, Kuusisto Mäkelä (toim.), Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, s. 237).



Edellä todetut seikat huomioiden Asianajajaliitto katsoo, että esitetyt muutokset törkeään ampuma-aserikoksen rangaistusasteikkoon sekä kvalifiointiperusteisiin ovat kyseenalaisia. Ampuma-aseen hallussapito julkisella paikalla ei vaarapotentiaalistaan huolimatta rinnastu vakavuudeltaan nykyisen lainkohdan sisältämiin kvalifiointiperusteisiin. Kvalifiointiperusteelta vakiintuneesti edellytetään edellä todetuin tavoin erityistä vakavuutta, jonka pelkkä käsillä olo tekee teosta merkittävästi vaarallisemman. Toisaalta lainsäädäntömme sisältää jo nykyiselläänkin erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyen erilliset lainkohdat, joiden nojalla tekojen rangaistavuutta on mahdollista arvioida keskimääräistä ankarammin.

Vastaavasti ne tilanteet, joissa ampuma-aseen hallussapito julkisella paikalla aiheuttaa erityistä vaaraa, koskevat pääsääntöisesti sellaisia tilanteita, joissa arvioitavana on myös muita rikosnimekkeitä. Tällöin rikosoikeudellisen arvioinnin keskiössä on tekokokonaisuus, ja toimintakuntoisen ampuma-aseen käsillä oloon suhtaudutaan jo nykyisellään oikeuskäytännössämme teon erityiset vaarapiirteet huomioiden. Näin on esimerkiksi ryöstörikosten, pahoinpitelyrikosten, uhkausrikosten sekä varkausrikosten osalta: ampuma-aseen käyttö taikka läsnäolo on kvalifiointiperuste, joka useimmissa tapauksissa johtaa törkeämmän tekemuodon soveltamiseen, ja siten jo valmiiksi vaikuttaa rangaistusasteikkoa ankaroittavasti. Näin ollen, tällaisissa tilanteissa ampuma-aserikos olisi kvalifioitua muodossaankin lievempi teko eikä ns. pääteko, eikä tällaisella kaksinkertaisen kvalifioinnin yhdistelmällä saavutettaisi juurikaan sellaisia hyötyjä, joita lakiesityksessä toivotaan sillä saatavan.

Näissä olosuhteissa ehdotetun uuden kvalifiointiperusteen suurin merkitys kohdistuisikin tilanteisiin, joissa ampuma-aseen hallussapito on ainoa taikka vakavin rikos. Tällöin voidaan perustellusti kyseenalaistaa niitä perusteita, joiden nojalla teko voitaisiin katsoa myös kokonaisuutena törkeäksi. Lakiehdotuksen tarkoitus ei liene se, että kvalifiointiperuste jää käytännön ratkaisutoiminnassa soveltamattomaksi. Toisaalta yhdessä ehdotetun vähimmäisrangaistuksen nostamisen kanssa lainsäätäjän tulisi luoneeksi tilanteen, jossa ensikertalaisena tuomittavan rikoksentehtäjän kohdalla käytettävissä ei ole muuta rangaistusseuraamusta kuin ehdoton vankeus. Tämä puolestaan on suoraan vastoin asteittain ankaroituvan seuraamusjärjestelmän periaatetta, ja voi johtaa kohtuuttomiin lopputuloksiin erityisesti nuorten rikoksentehtäjien kohdalla, jotka usein syyllistyvät rikoksiin ilman minkäänlaista etukäteistä harjoitusta taikka riski-hyöty-analyysiä.

Kriminologian alalla on tutkittu varsin kattavasti edellä kuvatun kaltaisia, rikoksentehtäjiin vaikuttavia tekijöitä. Erilaisten riskiarviointien ja mahdollisten seuraamusten etukätespunninta painottuu varsin vahvasti erilaisiin talous- ja elinkeinorikoksiin. Sen sijaan erilaiset väkivalta- ja omaisuusrikokset ovat enemmänkin päinvastaisessa asemassa, jolloin ehdotetulla lakimuutoksella ei kvalifioinnin taikka rangaistusasteikon nostamisen myötä todennäköisesti saavutettaisi juurikaan rikoksia ennalta ehkäiseviä tuloksia. Lakiehdotus vaikuttaa muutoinkin perustuvan varsin pitkälle meneviin olettamiin rangaistusten koventamisen aikaansaamasta rikollisuuden vähentymisestä, vaikka tutkimustieto asiasta viittaa nimenomaan päinvastaiseen suuntaan: rikollisuutta ja rikoksenuusintaa vähentää tutkimustulosten perusteella huomattavasti tehokkaammin rikoksentehtäjän psykososiaaliseen auttamiseen perustuva rehabilitaatio. On siten varsin kyseenalaista, mihin lakiehdotuksessa esitetyt oletukset perustuvat, sillä niiden tueksi ei ole esitetty minkäänlaista tutkimustietoa.



Asianajajaliitto katsoo myös, että ampuma-aserikoksen törkeän tekemuodon minimirangaistuksen nostaminen 4 kuukaudesta 2 vuoteen on asteikon kiristykseenä poikkeuksellisen suuri. Sen myötä odotettavissa olisi pääasiassa vankimäärien kasvua ilman varsinaista yleistä turvallisuutta lisäävää hyötyä, jota esityksellä tavoitellaan. Kustannusperusteisesti edellä mainituille muutoksille ei siten vaikuttaisi olevan perusteita, erityisesti huomioiden vankeusrangaistusten suoritusjärjestelmän kantokyky. Vankeinhoitolaitokset kärsivät merkittävästä resurssi- ja henkilöstöpuutteista jo nykytilassa, mikä heijastuu negatiivisesti myös edellä selostettuun vankeinhoitolaitoksen rehabilitaatiotoimintaan. Esitetyillä muutoksilla ei saatane aikanaan parannuksia tähän tilanteeseen.

Lakiesityksessä ehdotetaan myös erinäisten hallinnollisten seuraamusten rikkomisesta seuraavien sanktioiden yhdistämistä lievän ampuma-aserikoksen nimekkeen alle sekä kyseisen lainkohdan rangaistusasteikon nostamista vankeuteen. Esitys on Asianajajaliiton näkemyksen mukaan perusteltu siltä osin, että muutoksen voidaan olettaa selkeyttävän tilannetta erilaisista vähäisemmistä tekemuodoista seuraavien sanktioiden löytyessä jatkossa yhdestä paikasta. Nykyisen järjestelmän voidaan katsoa olevan jokseenkin hankalasti hahmotettava esityksessä todetuin tavoin. Rangaistustaiteikon ankaroittaminen tarvinnee jonkin verran lisäperusteluita, sillä vankeusrangaistus on jo lähtökohtaisesti seuraamuksena ankara. Tällöin voitaneen perustellusti harkita, voivatko vankeusrangaistukseen johtavat teot enää tulla arvioituiksi lievinä tekoina, vai ollaanko tällöin jo perusmuotoisen teon alarajalla. Lisäksi rikoslain sisäinen logiikka puoltaa lievän tekemuodon sakkorangaistusta: rikoslain monista lievista tekemuodoista vain 3 sisältää rangaistusasteikkona sakon lisäksi vankeutta (sotilasrikoksiin kuuluva vartiorikos, lievä sotarikos sekä lievä rahanväärennys).

Vaarallisen esineen hallussapidon sekä toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapidon osalta Asianajajaliitto toteaa, että kokonaisuutena nostamisella pääsääntöisesti pyritään vaikuttamaan rikoslajista kokonaisuudessaan tuomittavien rangaistusten keskiarvoon sitä nostavasti. Tältä osin mietinnössä esitetyt perustelut asteikkojen kiristämiseksi jäävät kuitenkin hieman ohuiksi. Toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapitoon lisättävä täsmennys toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltumisesta on tarpeellinen ja sinänsä perusteltu.

Ehdotettu uusi lainkohta ampuma-aseen käsittelystä vakavaa rikollista toimintaa varten vaikuttaisi mietinnön mukaan kytkeytyvän erityisesti preventatiivisiin toimiin kohdistuen järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Yhteiskunnalliselta kannalta tällaista asevarusteluun puuttamista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa voidaan sinänsä pitää perusteltuna. Ongelmaksi muodostunee kyseisen lainkohdan riittävän tarkkarajainen määrittely. Lakiehdotuksen perusteella harkittavaksi jää edelleen, voitaisiinko vastaavaan ennalta estävään kriminalisointiin päästä selkeämmin laajentamalla nykyisiä lainkohtia, jotka jo tarjoavat mahdollisuuksia puuttua vastaaviin tilanteisiin (esimerkiksi tietyt valmistelurikokset, sekä RL 6:5 ja 17:1a). Ehdotetussa muodossaan Asianajajaliitto katsoo, että ehdotettu lainkohta lienee pyritty kirjoittamaan niin avoimeksi, että se kattaisi kaikki mahdolliset tilanteet, joissa ampuma-ase (osineen) on päätymässä (järjestäytyneen) rikollisuuden käyttöön. Tällaiset lainkohdat ovat kuitenkin lainkäytön kannalta ongelmallisia, ja usein muotoutuvatkin lopullisesti vasta oikeuskäytännössä. Siten nopeavaikuttaisia muutoksia tällä kriminalisoinnilla tuskin saavutettaisiin. Asianajajaliitto kiinnittää siten erityistä huomiota edellä todettuihin seikkoihin ja korostaa lainkohdan tarkkarajaisuuden vaatimusta.



Pakkokeinolakiin ehdotetun muutoksen osalta Asianajajaliitto katsoo, että ehdotetun lisäyksen osalta tulee kiinnittää erityistä huomiota lisättävän tekomenettelyn luonteeseen verrattuna nykyisen lainsäädännön sisältämiin rikosnimikkeisiin. Telekuuntelu on siinä määrin yksityisyydensuojaan puuttuva toimi, että lainsäätäjä on katsonut tarpeelliseksi rajata sen käytön vain kaikkein vakaviimpiin rikoksiin, mistä syystä pääsääntöisesti vain kvalifioituneet teot oikeuttavat telekuunteluluvan myöntämiseen. Lakiehdotuksen mukaan säädettävä uusi lainkohta ampuma-aseen käsittelystä taikka luovutuksesta vertautuisi törkeään ampuma-aserikokseen. Asianajajaliitto ei pidä vertausta tältä osin täysin onnistuneena. Toisaalta pakkokeinojen käytölle asetetut edellytykset eivät ole rikosepäilyn laadun osalta kovinkaan vaikeasti täyttyvät, joten niiden on jossakin määrin katsottava olevan tarkoitettu käytettäväksi esitutkinnassa joustavasti.

Helsingissä 14. päivänä helmikuuta 2025

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Katariina Kuronen, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 150 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosoikeuden asiantuntijaryhmässä.